

Anestezi Teknikerlerinin SHMYO Eğitimiyle İlgili Görüşleri ve Mesleki Beklentileri: Anket Çalışması

Opinions and Occupational Expectations of Vocational Academy of Health Related Professions' Students: A Survey Study

Ahmet Şen¹, Başar Erdivanlı¹, Ürfetin Hüseyinoğlu², Ersin Köksal³, Muhammet Bilal Çeğin⁴, Emin Sılay⁵, Yakup Tomak⁶

¹Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Rize; ²Kafkas Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Kars; ³On Dokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Samsun; ⁴Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Van; ⁵Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kliniği, Kayseri; ⁶Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı, Sakarya

ABSTRACT

AIM: Vocational Academy of Health Related Professions (VAHRP) is founded to train qualified technicians to work in the health sector and resolve deficits in education. In this study, we investigated the occupational expectations, approaches and productiveness of students, currently studying in VAHRP Department of Anesthesia.

METHODS: Students studying in VAHRP Department of Anesthesia were asked to fill a questionnaire with 23 questions, in writing and without mentioning their names. We analysed the answers and investigated the relationship between students' demographics and their educational and occupational expectations.

RESULTS: A total of 286 completely fulfilled questionnaires were analysed. We found that students, who chose Anesthesia Department at their own will or due to their parents are older ($p=0.012$ and 0.045 , respectively), whereas students, who chose due to their friends are younger ($p=0.02$). Ninety six (33%) students stated that they chose Anesthesia Department because of their interest in the subject, 154 (54%) of them due to economical concerns. We found that students graduating from a vocational school of health trust themselves more on bedside ($p<0.01$), and care about team work ($p<0.03$). Ninety (90%) of vocational school of health graduates and 138 (75%) of other students stated that graduation from a vocational school of health is an advantage.

CONCLUSION: Health related professions should not be chosen due to economical concerns. We are in opinion that VAHRPs should be educational facilities that are chosen by students, who have a basic training in health sector and wish to improve their knowledge.

Key words: Vocational School of Health related professions; anesthesia technician; education; occupational expectations

ÖZET

AMAÇ: Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları (SHMYO) nitelikli yardımcı sağlık personeli yetiştirmek ve eğitimdeki eksiklikleri gidermek için kurulmuştur. Çalışmamızda, SHMYO Anestezi Teknikerliği Bölümü'nde eğitim gören öğrencilerin mesleki beklentileri, yaklaşımları, ve verimlilikleri değerlendirildi.

YÖNTEM: SHMYO Anestezi Teknikerliği Bölümü'ne yeni başlayan öğrencilere, isimleri kaydedilmeksizin, yazılı olarak, 23 soruluk anket doldurtuldu. Cevap dağılımları incelenerek, öğrencilerin sosyokültürel özellikleri ile eğitim ve mesleki beklentileri arasındaki ilişkiler incelendi.

BULGULAR: Eksiksiz doldurulan 286 anket değerlendirildi. Okulu kendi istekleriyle tercih edenler ve ebeveyn tavsiyesini dikkate alanların yaşları daha ileri (sırasıyla $p=0,012$ ve $0,045$), arkadaş tavsiyesi ile yönelenler daha genç ($p=0,02$) bulundu. Öğrencilerin 96'sı (%33) anestezi teknisyenliğini sevebileceği düşüncesiyle tercih ettiğini, 154'ü (%54) ekonomik kaygılarla tercih ettiğini belirtti. Sağlık meslek lisesi mezunlarının hasta başında kendine daha çok güvendiği ($p<0,01$), takım çalışmasını önemsedikleri ($p<0,03$) saptandı. Sağlık meslek lisesi mezunlarının 90'ı (%90), diğer öğrencilerin 138'i (%75), sağlık meslek lisesi mezunu olmayı mesleki bir avantaj olarak gördüğünü belirtti.

SONUÇ: Sağlık sektörü ekonomik beklentiler ve işsizlik korkusuyla tercih edilecek kadar hafife alınmamalıdır. SHMYO'ların, sağlık alanında temel eğitim almış, ve eğitimini ilerletmeyi hedefleyen öğrencilerin girebildiği eğitim kurumları olması gerektiği kanaatindeyiz.

Anahtar kelimeler: Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu; anestezi teknikeri; eğitim; mesleki beklenti

Giriş

Sağlık hizmetleri, geniş kapsamlı ve multidisipliner yaklaşımla karşılanabildiğinde hedeflerine yaklaşabilmektedir. Anestezi uygulamalarında da ameliyathane hizmetlerinin tek bir anestezi uzmanı ile yürütüleme-yeceği muhakkaktır. Yakın geçmişte sayılı merkezlerde anestezi uzmanları çalışmaktayken, birçok il ve ilçe hastanelerinde aynı işi cerrahın sorumluluğunda anestezi teknisyenleri yürütmekteydi. Her zaman sağlık sektörünün nitelikli yardımcı eleman gereksinimi önemli bir konu olmuştur. Bu nedenle nitelikli eleman yetiştirmek üzere Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları (SHMYO) kurulmuş ve eğitimdeki eksiklikleri giderme noktasında gayretler gösterilmiştir.

Anket çalışmamızda, SHMYO Anestezi teknikerliği bölümünde eğitim gören öğrencilerin mesleki beklentilerini, yaklaşımlarını, iş ve gelecekle ilgili beklentilerine bağlı olarak verimliliklerini değerlendirmeyi, sağlık meslek lisesi (SML) ve diğer liselerden (DL) mezun olan öğrenciler arasında fark olup olmadığını incelemeyi amaçladık.

Yöntem

Yerel etik kurul onayı (04/01/2013: 2013/03) alındıktan sonra Eylül 2013 tarihinde Kahramanmaraş, Kars, Rize, Sakarya, Samsun, Urfa, ve Van illerinde bulunan yedi farklı SHMYO Anestezi Teknikerliği okulunun birinci sınıf öğrencilerden, kendi rızaları ile isimlerini belirtmeden, 23 soruluk anket formunu doldurmaları istendi. Seçilen öğrenci kitlesi, Öğrencilere, ankette istenen bilgilerin ne amaçla kullanılacağını anlatıldığı onam formu imzalatılarak, anket sorularını okumaları ve anladıkları şekilde cevap vermeleri istendi.

Anket, eğitim-öğretim yılı başlangıcındaki ilk hafta içerisinde, henüz teorik ve uygulama dersleri başlamadan önce uygulandı. Anketin ilk bölümü yaş, cinsiyet, ebeveynlerin eğitim düzeyi, meslek ve gelir gibi bilgilerden oluşurken, ikinci bölüm öğrencilerin okul tercih sebebi, beklentileri, umutları gibi mesleki tatmini ortaya koymaya çalıştığımız sorulardan oluştu.

İstatistiksel Analiz

Elde edilen veriler SPSS 12 programıyla (Statistical Package For Social Sciences, Chicago, IL, USA) analiz edildi. Tanımlayıcı istatistiklerde sınıfsal değişkenlerin sayıları ve yüzdeleri verildi. İstatistiksel anlamlılık için ki-kare ve t-testi kullanıldı, $p < 0,05$ anlamlı olarak kabul edildi.

Bulgular

Toplam 300 anketten, soruların eksiksiz cevaplandırıldığı 286 anket değerlendirildi. Demografik özellikler Tablo 1'de özetlendi. Öğrencilerin beklenti ve yaklaşımlarıyla ilgili sorulara verdikleri cevaplar Tablo 2'de verildi. Farklılıkların direkt olarak gruplarla ilişkili olmadığı bir takım cevaplar aşağıda özetlenmiştir.

Okul tercihini öğrencilerin çoğunluğunun kendi isteğiyle yaptığı, ve öğrencilerin çoğunluğunun çekirdek ailesinin 4-8 kişiden oluştuğu saptandı. Ebeveyn tavsiyesini dikkate alanların daha yaşlı, arkadaş tavsiyesini dikkate alanların daha genç olduğu ($p=0,032$, $t=-2,15$)

Tablo 1. Ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri

Yaş (yıl)	18 (19-20)
Cinsiyet (K/E)	127/160
İkamet	
Devlet yurdu	108 (%37,63)
Arkadaşla ortak ev	71 (%24,74)
Özel yurt	44 (%15,33)
Ailesiyle	32 (%11,15)
Diğer	32 (%11,15)
Ailedeki toplam birey sayısı	6 (5-8)
Ailenin toplam aylık geliri (YTL)	1225 (900-2000)
Aylık harçlık (YTL)	260 (200-365)
Mezun olduğu lise	
Düz lise	128 (%44,6)
Sağlık Meslek Yüksekokulu	112 (%39)
Diğer	47 (%16,4)
Anestezi teknikerliğine yönlendiren	
Kendi tercihi	212 (%73,9)
Sağlıklı akraba tavsiyesi	28 (%9,75)
Anne ve babanın tavsiyesi	27 (%9,4)
Arkadaşları	20 (%6,95)
Anestezi teknikerliğini tercih nedeni	
Erken yaşta iş hayatına başlamak	106 (%36,93)
Sevilebileceği bir iş olabilir düşüncesi	96 (%33,45)
Ekonomik beklentiler	47 (%16,38)
Daha iyi bir okul kazanamamak	38 (%13,24)
Birinci derece sağlık çalışanı akraba	
Hemşire	69 (%24)
Doktor	45 (%15,7)
Sağlık memuru	36 (%12,5)
Teknisyen	32 (%11,2)
Memur	22 (%7,7)
Laborant	17 (%5,9)
Yok	66 (%23)
Daha önce ameliyathaneye girdi mi?	
Hayır	163 (%56,8)
Merakı nedeniyle	47 (%16,4)
Ameliyat olmak için	47 (%16,4)
Hasta yakını olarak	30 (%10,4)

Veriler sayı, sayı (%) ve ortalama (%25-75 çeyrek değerler) olarak gösterilmiştir.

Tablo 2. Sağlık Meslek Yüksekokulu mezunları ile diğer lise mezunlarının karşılaştırması

	Sağlık Meslek Lisesi (n=112)	Diğer liseler (n=175)	İstatistik*
Hasta başında yalnızken kendime güvenirim	88 (%78,57)	103 (%58,86)	p<0,001, x ² =11,05
Nerede çalışmalıyım:			
Ameliyathanede	78 (%44,57)	97 (%86,6)	p=0,022, x ² =5,21
Ameliyathane ve yoğun bakımda	32 (%18,28)	76 (%67,86)	p=0,016, x ² =5,81
Kiminle çalışmalıyım:			
Anestezi uzmanıyla	103 (%91,43)	160 (%91,96)	p>0,05
Cerrah ile	0 (%0)	8 (%7,14)	p>0,05
Tek başına	9 (%8,03)	5 (%2,86)	p>0,05
Kapalı ortamda çalışabilirim	90 (%80,36)	129 (%73,71)	p>0,05
Steril giysilere uyum sağlayabilirim	96 (%85,71)	135 (%77,14)	p<0,1, x ² =2,67
Anestezik gazları sağlığıma tehdit olarak görmüyorum	31 (27,67)	64 (36,57)	p>0,05
Mesleğim ile mutlu olabileceğimi düşünüyorum	97 (%86,61)	150 (%85,71)	p>0,05
Takım çalışması:			
önemli	69 (%61,61)	81 (%46,28)	p=0,016, x ² =5,83
önemsiz	26 (%23,21)	63 (%36)	p=0,03, x ² =4,64
İki yıllık eğitim süresi:			
yeterli	47 (%41,96)	55 (%31,43)	p>0,05
yetersiz	64 (%57,14)	116 (%66,28)	p>0,05
SML çıkışlılar, bu meslekte avantajlıdır	101 (%90,18)	127 (%72,57)	p<0,001, x ² =11,91

Veriler sayı (%) olarak gösterilmiştir.

*Karşılaştırmada ki-kare testi kullanılmıştır.

saptandı. Sağlıkçı bir yakın tavsiyesini dikkate alanların aile gelirinin, diğerlerine göre daha düşük olduğu (p=0,019, t=2,43) saptandı.

SML mezunlarının %44'ünün okul tercihini, erken yaşta iş hayatına başlamak için yaptığı, ve genç öğrenciler olduğu saptandı (p=0,0016, t=-3,17). Sevebilecekleri bir iş olabilir düşüncesini taşıyanların çoğunluğu ise daha yaşlı öğrencilerdi (p=0,013, t=-2,51).

Tüm öğrencilerin 2/3'ü ameliyathaneye hiç girmemiş ya da eğitim harici, hasta yakını olarak girmişti. Ameliyathaneyi merak ederek ziyaret edenlerin çoğunluğunu SML mezunları oluşturmaktaydı (p<0,0001, x²=15,63). Ameliyathaneye en az girmiş olanların DL mezunları olduğu saptandı (p<0,0001, x²=19,23).

Anestezi teknikerliği bölümünde okurken SML mezunu olmanın avantaj olduğunu 228 (%79), avantaj olmadığını 20 (%7), avantaj olarak fark etmediğini 38 (%13) öğrenci ifade etti. SML mezunlarının 90'ı (%90), diğer öğrencilerin 138'i (%75), SML mezunu olmayı mesleki bir avantaj olarak görmekteydi.

Ankete katılanların 191'i (%66,8) ameliyatta hasta başında kaldığında kendine güveneceğini ifade etti. Bu kişilerin 173'ü (%90,6) anestezi teknikerliğini kişisel

veya ekonomik nedenlerle tercih eden öğrencilerdi (p=0,014, x²=6,04). Hasta başında kendine güvenmenin, mesleğe yönlendiren kişilerle veya SML bitirmeyi avantaj olarak görmekle bir ilişkisi yoktu (sırasıyla p=0,26, x²=1,26 ve p=0,1, x²=2,67). Öğrencilerin 150'si (%48) daha önce bir takım çalışmasında bulunduğunu, 85'i (%30) bulunmadığını, 78'i (%27) ise takım çalışmasının önemli olmadığını belirtti. Takım çalışmasına verilen önemle hasta başında kendine güven arasında ilişki saptanmadı (p=0,11, x²=2,53). Hasta başında kendine güvenenlerin büyük çoğunluğu (159, %83,2), kapalı ortamda uzun süre kalabileceğini ifade etti (p=0,0003, x²=13,17).

Ankete katılan 175 (%61) öğrenci anestezi teknikerinin çalışma ortamının ameliyathane olduğunu, 108 (%38) öğrenci hem ameliyathane hem de yoğun bakımda çalışıldığını belirtti. Öğrencilerin 263'ü (%92) anestezi uzmanıyla, 14'ü (%5) tek başına, 8'i (%3) cerrah ile çalışacağını düşündüğünü ifade etti.

Ameliyathane kıyafetleri, maske, bone, sterilizasyon kuralları gibi kavramlar 231 (%81) öğrencide bir tereddüt oluşturmazken, 41 (%14) öğrenci için fark etmemekteydi. Anestezik gazları 80 (%28) öğrenci mesleki

açından bir tehlike, 111 (%39) öğrenci kısmen tehlike olarak görürken, 95 (%33) öğrenci için tehlike değildi.

Anestezi teknikerliği ile bir meslek ya da hayat tarzı olarak 98 (%34) öğrenci mutlu olacağını, 149 (%52) öğrenci ise mutlu olmayı umduğunu belirtti.

Öğrencilerin 102'si (%36) SHMYO'nda geçirecekleri iki yıllık eğitim süresinin yeterli olacağını belirtirken, yeterli olmayacağını belirtenler 88 (%31) kişiydi.

Tartışma

Bu çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla anestezi teknikerliği eğitimi 16 adet eğitim kurumunda verilmekteydi. Çalışmamız 7 kurumu kapsadığından öğrencilerin önemli bir kısmı örneklenmiş oldu. Anestezi teknikerliğine giriş için ya yükseköğretime geçiş sınavını kazanmak, ya da SML mezunu olmak gereklidir. Dolayısıyla anestezi teknikerliği bölümünde büyük oranda SML mezunlarının bulunması beklenebilir. Çalışmamıza katılan öğrencilerin %39'unun SML mezunu, %44,6'sının düz lise mezunu, %16,4'ünün diğer liselerden mezun olduğu göz önüne alındığında, örneklemimizin evreni temsil edebilecek genişlikte olduğu kanaatindeyiz.

SHMYO bilgi, beceri ve takım uyumunu öğretme amacıyla kurulmuşlardır. Bu nedenle teknikerlere tıbbi gelişmeleri aktarırlar, hasta ve yakınları ile iletişim kurma tekniklerini öğretirler¹. Anketimize katılan öğrencilerin yarısı daha önce takım çalışması içinde bulunmamıştı. Özellikle genç öğrencilerin takım çalışmasını önemsiz görmesi dikkat çekiciydi. Ameliyathanelerde kişisel iletişim ve hastaya yaklaşım açısından takım uyumu gereklidir ve eğitimler daha çok uygulamaya yönelik olmalıdır. Anketimize cevaplayan tüm öğrencilerin %79'u (SML mezunlarının %90'ı, DL mezunlarının ise %75'i) SML mezunu olarak bu okullarda okumanın avantaj olduğunu belirttiler. Lise tahsili boyunca temel sağlık dersleri ve uygulama pratikleri SML mezunları için SHMYO eğitiminde avantaj oluşturmaktaydı. Dolayısı sağlıkla ilgili temel derslerin öğretildiği lise eğitimini alanların SHMYO'na gelmesi daha uygun görünmektedir.

Bilimsel gelişimin hızlı olduğu sağlık bilimlerinde teknikerler klinik ve teknik bilgilerini sürekli yenilemeli ve geliştirmelidirler. Yüksek okullardan mezun olan öğrenciler meslek hayatına adım atacak ve hasta güvenliğinden direkt olarak sorumlu olacaklardır. Bunun için eğitimler iyi ve eksiksiz planlanırken, teknikerler de gerekli bilgi ve donanımla mezun olmaya gayret etmelidirler².

Okul tercihini kendi isteği ile yapan öğrenciler ve SML mezunları özgüvenleri ve hasta başında kendilerine daha çok güvendiklerini belirttiler. DL mezunları hasta başında yalnız kalmak konusunda kendilerine güvenmiyorlardı. Hem SML mezunu olmayı avantaj olarak gören öğrenciler, hem de kapalı ortamda uzun süre çalışmayı problem etmeyen öğrenciler hasta başında kendilerine güvenmekteydiler.

Ulusal toplantılarda, SML çıkışlı öğrencilerin dahi mesleki bilgiler, genel kültür, gözlem ve inceleme yeteneklerinin zayıf olduğu, öğrenme meraklarının geliştirilmemiş olduğu belirtilmektedir. Böylece öğrencilerin kişisel gelişimleri eksik olduğu için okul süresinin uzatılması da önerilmektedir³. Başka bir toplantıda ise, yüksek öğretim veren kurumların, öğrenci gereksinimlerine göre, eğitimdeki yeterli ve eksik durumların tespit edilmesini ve dikkatli davranılmasını tavsiye etmektedir⁴. Bu durum, temel sağlık eğitimi almayan DL mezunları açısından daha önemli gözükmemekte. Çünkü anket cevaplarında büyük oranda iki yıllık eğitim süresinin yetersiz olduğu görüşü yer aldı.

Sağlık hizmetlerine insan kaynağı yetiştirmek SHMYO'larının en önemli görevlerindedir. Bu nedenle eğitimi daha dikkatli, kapsamlı ve nitelikli olmalıdır⁵. Okul tercihinde SML mezunları erken yaşta iş hayatına atılmayı, DL mezunları ise ekonomik beklentilerini karşılamayı ön planda tutmuşlardır. Okul tercihini kendi isteği ile yapan öğrencilerin aile nüfusu az iken, okul tercihinde ekonomik beklentileri öne çıkaran öğrencilerin aile nüfusu daha fazlaydı.

SHMYO'ları yardımcı sağlık personelleri için mesleki yönelim, bilgi, beceri geliştirmek ve iş hayatına atılmadan önce kişisel ve mesleki gelişimlerini tamamlamaları için son aşama konumundadır⁶. Değişik çalışmalarda; farklı eğitim, bilgi ve beceri düzeyine rağmen aynı ünvan verilen kişilerin sağlık sektörünün kalitesini düşüreceği belirtilmektedir^{5,7}. SML öğrencilerinin DL'den mezun öğrencilere göre bilgi ve deneyimleri daha çok olacaktır. Elde ettiğimiz sonuçlarda SML mezunları ve kendi isteğiyle okul seçimi yapan öğrencilerin hasta başında kendilerine daha çok güvendiğini saptadık. Bu güven ve becerinin sağlık hizmetine kalite olarak geri döneceği kanaatindeyiz.

Anestezi teknikerinin çalışma ortamı, kapalı ortamda uzun süre kalabilme, ameliyathane kıyafetleri ve sterilizasyon kuralları gibi kavramların oluşturduğu endişeler, anestezi gazlarının tehlikesi ve anestezi teknikerliğine mesleki bakış ile ilgili sorulardan alınan

cevaplar incelendiğinde baskın bir cevabın olmadığı ve öğrencilerin aslında başlamış oldukları bu eğitim ve sonrası hakkında tam bir bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir.

Çalışma Kısıtlılıkları

Ana kısıtlılık, örneklemin belirli bölgelerdeki okulları içermesidir. Mevcut şartlarda sınıf başına düşen öğrenci sayısı düşük olduğundan, ankete katılan okullarda, sınıflar içinde rastgele öğrenci seçimi yapılmayarak tüm öğrencilerin ankete katılımı hedeflendi. Bu yöntemin öğrenciler arasında kendi fikirlerini ifade etmek açısından bir eşitsizliğe neden olmadığı kanaatindeyiz. Örneklemin sadece bir bölgeyi içermesi de diğer bir kısıtlılıktır. Bu çalışmanın diğer bölgelerde de tekrarlanması halinde, bölgesel farklılıkları ortaya koymak ve ayırmaları yapmak mümkün olacaktır. Ayrıca tüm ülkeden gelen verilerin toplanması halinde, bölgesel şartların ve farklılıklarının çalışma sonuçlarını etkilemeyeceğini, ve sonuçların tüm ülkeyi yansıtır nitelik kazanacağını düşünüyoruz.

Diğer kısıtlılık ise, anketin henüz yüksekokula yeni başlamış olan öğrencilere uygulanmış olmasıdır. Bu öğrenciler katıldıkları eğitimin önemini henüz kavramamış olabilirler. Belki rakibeden iki yıl içinde görüşleri değişecektir. Veya çalışmanın yapıldığı dönemdeki tüm öğrenciler benzer fikirde olabilir. Bu ve benzeri durumların öğrenilebilmesi için anketin diğer sınıf düzeylerine de uygulanması ve periyodik olarak tekrarlanması gerektiğini düşünüyoruz.

Sonuç

Anketimizden elde ettiğimiz görüşlere göre, SHMYO eğitiminin, lisede temel sağlık eğitimi almış olan sağlık lisesi öğrencilerine daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Öğrencilerin beklentilerinin ve görüşlerinin, SHMYO

eğitimi sırasında ne şekilde değiştiğini görmek, ve eğitime yön vermek açısından, anketin düzenli olarak tekrarlanması gerektiği düşüncesindeyiz.

Teşekkür

Halk Sağlığı Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Leyla Karaoğlu'na, anket sorularının hazırlanmasındaki yardımlarından dolayı teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Yurt A, Manisalıgil A, Güneli E, et al. Sağlık Sektörünün Radyoloji Teknikerlerinden Beklentileri. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2009;4(10):60-70.
2. Ballack S, Botes A. Profile of baccalaureate curriculum graduate students in 1997. Curationis 2003;26(3):60-8.
3. Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu. Sınavsız geçiş sisteminin sağlık hizmetleri meslek yüksekokullarında yol açtığı eğitsel, yönetsel sorunlar ve çözüm önerileri, 2008; Available from: <http://www.4myomt.ktu.edu.tr/komisyon1/1.komisyon.rtastan.doc>.
4. Ege Öğretim Elemanları Derneği. Nasıl Bir Eğitim Reformu? 2008; Available from: http://egoder.org.tr/bilgi/egitim_reformu.pdf.
5. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu. III. Ulusal Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 2008. Available from: <http://shmyo.yyu.edu.tr/Girisvefcindekiler.pdf>.
6. Suna TY, Aysel K. Sağlık hizmetleri meslek yüksek okullarının durumu ve çözüm önerileri. Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi 2008;7(2):37-40.
7. Akyurt N, Şahin H, Demirbaş B, et al. Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'na Sınavlı ve Sınavsız Geçiş ile Kayıt Yaptıran Öğrencilerin Mezuniyet Başarılarının Karşılaştırılması. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2008;7(2):156-69.